вірусом лише підкреслила це твердження та вивела його в основоположні тези сучасності. Усвідомлення факту, що відмова від капіталізму або «озеленення капіталізму» без виваженого етичного рішення та підходу є лише двома популярними точками зору, які ведуть в нікуди.

Література:

1. Фюкс Р. Зеленая революция: Экономический рост без ущерба для экологии. М.: Альпина паблишер, 2016. 336 с.
2. Через «озеленение» капитализма к спасению мира? [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/n/cherez-ozelenenie-kapitalizma-k-spaseniyu-mira-retsenziya-na-knigu-fyuks-r-zelenaya-revolyutsiya-ekonomicheskiy-rost-bez-uscherba-dlya/viewer

Немчинов І. Г.

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова (Київ)

ORCID: 0000-0003-3042-8481

ІДЕЙНЕ ПІДҐРУНТЯ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ (БІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА З ГРОМАДСЬКОГО СЛУЖІННЯ СВЯЩЕНИКА МИХАЙЛА КОВАЛЬЧУКА)

Кооперативний рух у дореволюційній Росії у цілому, й на українських землях зокрема, давно є предметом міждисциплінарних досліджень. Зазвичай, йдеться про аналіз кооперації як певного типу господарювання, а також, досліджується історія її становлення. У той же час, вказаний тип економічної організації має певний ідейний фундамент, який залишається ще недостатньо вивченим.

Нам видається найбільш плідним підхід до ідеї, що лежить в основі кооперативного руху, через вивчення мотивів, якими керувалися люди, котрі активно розвивали кооперацію. Останнім часом з’явилися тексти, присвячені

особам, котрі зробили значний внесок до кооперативного руху початку ХХ ст. з наукової та організаційно-просвітницької точок зору (зокрема, Сергію Бородаєвському, Йоахиму Волошиновському, «артільному батькові» Миколі Левитському).

Ми у нашій доповіді маємо на меті привернути увагу до людини, чия діяльність відбувалася у невеликій сільській парафії, але, на наш погляд, заслуговує на щось більше, ніж епізодичні згадки у «профільних» статтях. Ми вважаємо, що суть великого наративу – зокрема, кооперації як широкого громадського руху – набагато переконливіше розкривається через наратив біографії окремої особи.

Зовнішня канва життя людини, про яку йдеться, проста, воно виявилося коротким. Михайло Федорович Ковальчук народився у 1885 році у селянській родині. Рано втратив батьків й виховувався дідом-священиком. Усе його життя пройшло на Поділлі. Тут вивчився на вчителя й недовго працював у другокласній церковній школі у Літинському повіті. Влітку 1907 року одружився, прийняв сан священика та отримав призначення до сільської церкви у Вінницькому повіті. З квітня 1908-го до липня 1917 року служив у церкві села Пасинки Ямпільського повіту. Влітку 1917 року був переведений до села Гриненки Брацлавського повіту. У 1918 році сповідував хворого на тиф, захворів сам й за кілька днів помер у віці 32-х років.

Здавалося б, перед нами звичайне й примітне тільки для його безпосередніх нащадків життя сільського батюшки. А життя парафіяльного духовенства, як добре відомо з численних спогадів, було бідним та доволі одноманітним. Однак, мабуть, переконання, сформовані під час навчання, та діяльний характер о. Михайла категорично не дозволили йому лише животіти...

Але спочатку кілька слів про ідейне підґрунтя кооперативного руху. З часів рочдейльских піонерів, котрі у 1844 році створили перший у світі кооператив у цьому англійському місті неподалік Манчестера, він мав у своїх засновках не так навіть економічну ефективність та фінансову вигоду, скільки ідею справедливості як основу ідеології соціального прогресу у широкому сенсі. В Росії кооперативи почали з’являтися у другій половині XIX ст. й також мали на меті досягнення,

передусім, виховної мети. Тому разом з сільськими інтелігентами – вчителями та земськими діячами – їхніми організаторами часто виступали сільські священики.

Якщо ще у листопаді 1884-го та березні 1885 року Синод висловився категорично проти участі священнослужителів у керівних органах кооперативних товариств (заборону було підтверджено у березні 1907 року), то у січні 1909 року Синод усе ж таки дозволив духовенству брати участь у діяльності кооперативних організацій та їхніх керівних органах. З 1910 року єпархіальні консисторії почали навіть закликати духовенство до діяльної участі в них. Мотив церковної влади був очевидним – тримати у руках цей процес, не дозволити його політизувати та радикалізувати. Мотиви самих священиків були різними й далеко не завжди відповідали намірам церковного керівництва.

Ймовірно, для когось з батюшок участь у кооперативному русі була лише засобом вирватися зі скрутного матеріального становища, що було наслідком поганого фінансування сільського духовенства. Проте для більшості головне завдання полягало у підвищенні власного пастирського авторитету серед парафіян та у практичному й повсякденному служінні християнським ідеалам.

У випадку кооперації християнські ідеали багато у чому збігалися з ідеалами народництва як типу соціалізму, відмінного від запропонованого К. Марксом й у редукованій формі запровадженого пізніше більшовиками. Можна сказати, що знищення децентралізованого, такого, що йшов знизу, кооперативного руху, більшовиками розпочалося майже одразу після захоплення ними влади – у лютому 1920 року – саме через несумісність такого розуміння соціалізму з більшовицькою практикою.

Було б невиправданим перебільшенням припустити, що священик Ковальчук дотримувався соціалістичних поглядів. Проте очевидно, що він вбачав у кооперації шлях реалізації принципу християнського братерства та співпраці. На сторінках подільського часопису «Кооперативный листок» Ковальчук обґрунтовував необхідність активної участі духовенства у справі створення та розвитку кооперативів саме тим, що «люди у кооперативах втілюють ідеали християнської взаємодопомоги» [2, с. 40].

Про його безпосередню діяльність у парафії ми дізнаємося з тексту, надрукованому у московському релігійному часописі «Кормчий» та передрукованому «Православной Подолией» у 1914 році. «Старожили звикли дивитися на село Пасинки, як на гніздо злодіїв та п'яниць, – пише автор. – Й ось жива пастирська енергія, благословенна Богом, упродовж якихось 5-6 років, зуміла створити тут куточок "землі праведної"» [1, с. 100]. Справді, Пасинецьке товариство збудувало двоповерховий народний дім зі споживчою крамницею, «яку й у місті не знайдеш», читальнею та чайною. Воно володіло заводом цементної черепиці та цементних плиток, заснувало сільськогосподарське товариство, метою якого був підйом дрібного селянського господарства до рівня вимог часу.

М. Ковальчук не тільки мав «пастирську енергію», але й добре знав справу. Влітку 1910 року у складі делегації російських кооператорів він здійснив ознайомлювальну поїздку за маршрутом: Бреславль, Дрезден, Ляйпциг, Брюссель, Ґент, Остенде, Лондон, Манчестер, Рочдейл, Глазго, Лідс, Гамбург та Берлін. Третину групи складали кооператори з України. Зокрема, згадуваний вище Й. Волошиновський. Серед екскурсантів був й відомий діяч кооперації початку XX ст. Вахан Тотоміанц, чию концепцію кооперації піддав критиці В. Ульянов (Ленін).

У книжці-звіті, надрукованій згодом організатором цієї унікальної поїздки Захаром Лєнскім, привертають увагу два моменти. Так, Лєнскій порівнює англійських та російських фабричних робітниць. «Ми мимоволі звертаємо увагу на інтелігентні обличчя робітниць, що мають цілком вигляд курсисток. Пригадуються мені, – пише Лєнскій, – при цьому обличчя робітниць, бачених мною на подібній фабриці у Москві відомої фірми Ейнем – забиті, нещасні, тупі...» [3, с. 76]. Тобто, кооперативне виробництво здійснює культурну революцію, змінює зміст праці, перетворює навіть рутинні операції на шляхетну справу. Майбутнє – за кооперативною діяльністю як моральним ідеалом.

Також відчутне враження на кооператорів справив епізод у Глазго. Екскурсантів запросили до мерії для привітання лорда-мера. Росіяни пояснювали шотландцям, що не посідають жодного «чільного місця» у суспільстві. «Але як демократи, що звикли рахуватися не тільки з окремими особами, якими б вони

сильними не були, а й з масовими народними організаціями, – повідомляв Лєнскій, – вони в нашій особі вітали представників російських кооперативів, що якщо не зараз, то у майбутньому стануть організованою господарською міццю народних мас. Ось чому до скромних російських кооператорів, більшість з яких у себе на батьківщині не користується навіть виборчими правами до міської думи якихось Тетюшів, лорд-мер столиці Шотландії вважав за можливе звернутися з побажанням, щоб узи між англійським та російським народами все більше й більше зміцнювалися» [3, с. 113].

Безумовно, М. Ковальчук повертався із закордонної поїздки не тільки збагатившись кооперативним досвідом, але й ще більше зміцнившись в ідеї кооперації, як можливості побудови майбутнього на моральних засадах. Кооперація тому-то й є настільки розвиненою у Британії, що вона виросла на ґрунті міцної загальної культури. Й щоб домогтися подібних успіхів у Росії потрібно працювати для широкого культурного розвитку. Й, перш за все, на місцях.

Окрім закордонного досвіду М. Ковальчук також вчився у провідних російських науковців-економістів. Зокрема, він був слухачем відкритих у 1911-1912 навчальному році у Московському міському народному університеті імені А. Шанявського кооперативних курсів, де серед лекторів були Михайло Туган-Барановський та Олександр Чаянов.

Можна вважати, що кредо о. Михайла багато у чому збігається з позицією, висловленою одним з персонажів роману О. Солженіцина «Червоне колесо»: «Кооперація – це не тільки торговий механізм, не тільки засіб зробити економію, отримати вигоду. Кооперація – це широкий рух, який визначається ідеалами людини. Вона, перш за все, – сила виховна. Виборний кооператор – це ніби перший маленький народний міністр. Народ дав йому вказівки – й народ же запитає з нього звіту. Кооперація привчає маси відвойовувати свої правові інтереси за умов неправової держави. Це – самодіяльний шлях до свободи» [5, с. 139].

Активна діяльність М. Ковальчука у царині культурно-просвітної роботи – проповіді у недільній школі, облаштування читальні та чайної (замість «рюмочной») у народному будинку, читання лекцій з кооперації та праця над

створенням об’єднань кооператорів на рівні губернії та країни, свідчить про його відданість народницькому ідеалу. Участь у кооперативному русі надавала йому можливість втілювати ідеал співробітництва та солідарності, а духовний сан – ідеали християнського братерства та любові.

Незважаючи на необхідність бути лояльним офіційній владі, М. Ковальчук через кооперацію поширював ідею національного виховання українців. Про це свідчить його участь у друкованих засобах свідомих українців. Звісно, у межах нашої доповіді ми не можемо викласти усіх подробиць життя о. Михайла. Так само й піддати аналізу його погляди та усі аспекти його участі у розбудові кооперативного руху на українських землях.

Зазначимо тільки, що влітку 1917 року у репортажі про проводи М. Ковальчука до нового місця служіння зазначалося, що «своєю кипучою діяльністю о. Михайло заслужив глибоку народну любов», а «сусіди священики, котрі поділяли культурно-просвітницькі праці о. Михайла, зворушливими промовами висловили свою скорботу про відхід пастиря – народника та ідеаліста й від душі бажали йому повного успіху та народної любові на новому місці» [4, с. 452]. Не судилося – падіння УНР, окупація австро-угорськими військами, хвороба та смерть…

Повертаючись до сьогодення, доводиться констатувати, що доля кооперативних підприємств у ВВП України становить лише близько 1%, у той час, як у розвинених країнах ЄС та у США – 40-70%. Й справа не тільки у недолугому законодавстві.

Очевидно, що у нашому суспільстві спостерігається гострий дефіцит солідарності та взаємодопомоги. Процес економічної освіти, на наш погляд, багато у чому зводиться до бізнес-освіти, що не одне й те саме. Самий по собі успіх у бізнесі, звичайно, слід вітати. Як й професійне навчання оволодінню інструментами його досягнення. Але при цьому *недостатньо уваги приділяється ідейним та моральним основам підприємництва.* У тому, що поняття «бізнесмен» у масовій свідомості часто асоціюється з крадіжкою та корупцією, винен не тільки 70-річний досвід знищення приватної (й навіть по-справжньому колективної)

власності, а й недостатній культурний розвиток сучасних учасників ділового життя.

Досвід успішного підприємництва, побудований не тільки на економічних технологіях, але й на міцних ідейних засадах солідарності та взаємодопомоги усіх учасників економічних процесів, який надає нам кооперативний рух початку XX століття, сьогодні може стати у пригоді.

Література:

1. В единении сила. Православная Подолия : Ежемесячный журнал : Орган духовенства Подольской епархии, 1914. № 5. С. 98-102.
2. Ковальчук М. Корреспонденция (с. Пасынки Ямпольского уезда, 18 октября 1910 г.). Кооперативный листок, 1910. № 22. С. 39-41.
3. Ленский З. По кооперативной Европе. Путевые очерки. 3-е изд. М.: Всероссийский Центральный Союз Потребительских обществ, 1917. 152 с.
4. Проводы пастыря. Православная Подолия : Ежемесячный журнал : Орган духовенства Подольской епархии, 1917. № 24-25. С. 451-452.
5. Солженицын А. Красное колесо : повествованье в отмеренных сроках. Узел II: Октябрь Шестнадцатого (14 окт. - 4 нояб.). Гл. 38-75. Париж: YMKA-Press, 1984. 590 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
Факультет філософії та суспільствознавства
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ
Лабораторія філософсько-економічних досліджень

МАТЕРІАЛИ

І Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу
з філософсько-економічної проблематики

«ФІЛОСОФІЯ, ЕКОНОМІКА ТА ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ
У ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ»

(Київ, 5 червня 2020 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА
Факультет філософії та суспільствознавства
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ
Лабораторія філософсько-економічних досліджень

МАТЕРІАЛИ

І Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу

«ФІЛОСОФІЯ, ЕКОНОМІКА ТА ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ У ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ»

(Київ, 5 червня 2020 року)

Київ
Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова
2020

УДК 1:330(378)
ББК 87.6:65
Ф-56

Рекомендовано до друку Вченою радою
НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 11 від 25 червня 2020 року)

«Філософія, економіка та філософія економіки у перспективі розвитку сучасної гуманітарної освіти». Матеріали круглого столу. 5 червня 2020 року. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 72 с.

До збірки включено матеріали виступів та доповідей, підготовлених до участі у першому Всеукраїнському круглому столі «Філософія, економіка та філософія економіки у перспективі розвитку сучасної гуманітарної освіти». У представлених увазі читача текстах досліджуються методологічні проблеми сучасної економічної науки, феномен креативної економіки, соціально-філософські аспекти управлінської діяльності, соціально-практичне та ідеологічне значення феномену грошей, креативна складова господарської діяльності, а також кризові виміри сучасного капіталізму та деякі інші аспекти означеної проблематики.

Для всіх, кого цікавлять актуальні проблеми сучасних філософсько-економічних досліджень.

ББК 87.6:65
Ф-56

Відповідальний редактор доктор філос. наук, доцент Т.П. Глушко
Редакційна колегія: доктор філос. наук, проф. Н.Г. Мозгова; доктор філос. наук, проф. І.Г. Немчинов; доктор філос. наук, доц. Т.П. Глушко

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за зміст своїх текстів та точність наведених цитат

Розповсюдження та тиражування без письмового дозволу
кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова заборонено

ISBN 978-966-931-229-7
(електронне видання)

© Колектив авторів, 2020
©Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, 2020

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY

Faculty of Philosophy and Social Science

CHAIR OF PHILOSOPHY

Research Lab for Philosophy of Economics

«PHILOSOPHY, ECONOMICS AND PHILOSOPHY OF ECONOMICS IN DEVELOPMENT PROSPECT FOR MODERN HUMANITARIAN EDUCATION»

Proceedings of the ROUND TABLE

June 5th of 2020

Kyiv

Dragomanov University Publishing House

2020

The Editorial Board:

Nataliya Mozhova – Dr. of Philosophical Sciences, Professor
Ihor Nemchinov – Dr. of Philosophical Sciences, Professor
Tetiana Hlushko – Dr. of Philosophical Sciences, Docent

«Philosophy, Economy and Philosophy of Economy in the Development Prospect for Modern Humanitarian Education». Proceedings of the Round Table. *5th of June 2020.* Kyiv: Dragomanov University Publishing House, 2020. 72 p.

ISBN 978-966-931-229-7

© Authors
© National Pedagogical Dragomanov University, 2020

Наукове видання

І ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ З ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

«ФІЛОСОФІЯ, ЕКОНОМІКА ТА ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ У ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ»

Матеріали круглого столу
(5 червня 2020 року)

THE FIRST ALL-UKRAINIAN INTERDISCIPLINARY ROUND TABLE

«PHILOSOPHY, ECONOMICS AND PHILOSOPHY OF ECONOMICS IN DEVELOPMENT PROSPECT FOR MODERN HUMANITARIAN EDUCATION»

Proceedings of the ROUND TABLE
(June 5th of 2020)

Тексти друкуються за авторською редакцією

Автор обкладинки – Т.П. Глушко

Підписано до друку 30.06.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 3,32
Зам. № 074.

Віддруковано з оригіналів.
Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87 Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26

ЗМІСТ

Вступне слово……3

Березінець І.В. Гроші як «цивілізаційний чинник»……7

Власенко Ф.П., Левченюк Є.В., Товмаш Д.А. Організаційна антропологія в структурі підготовки сучасного управлінця…….....10

Глушко Т.П. «Аналітика економічних процесів» як філософська освітня програма: досвід та перспективи.....14

Гончаренко К.С. Криза сучасного урбаністичного капіталізму……..18

Ілляхова М.В. Значення креативних індустрій у безперервному професійному розвитку науково-педагогічного працівника……22

Калита Т.В. Креативна економіка: між ринком і мистецтвом……28

Мозер М.Є. Креативна економіка у філософському аспекті глобальних викликів XXI століття……...32

Мозгова Н.Г. Господарство як спосіб преображення світу (теоретичні розвідки С. Булгакова)……..36

Назаренко М.С. Стратегії «зеленої економіки»: соціально-етичні орієнтири…...39

Немчинов І.Г. Ідейне підґрунтя кооперативного руху (біографічна розвідка з громадського служіння священика Михайла Ковальчука)……....41

Облова Л.А. Багатство цивілізації……...48

Остапчук Г.О. Як можливе філософське обґрунтування економіки?.....53

Пономаренко В.В. Філософські тенденції сучасної економічної теорії……55

Прокопчук Ю.О. Когнітивна наука, філософія та економічна теорія: стратегії практичної взаємодії……..58

Русаков С.С. Спонтанний порядок арт-ринку……...61

Шушкевич Є.М. Про один експерементальний простір для розвитку криптоекономіки……65

CONTENTS

Preface……...3

Iryna Berezinets Money as a «Factor of Civilization»……..7

Fedir Vlasenko, Yevhenia Levcheniuk, Dmytro Tovmash Organizational Anthropology in the Structure of the Modern Manager Training..……...10

Tetiana Hlushko «Analytics of Economic Processes» as Philosophical Educational Program: Experience and Perspectives……..……..14

Kateryna Honcharenko Crisis of Modern Urban Capitalism……..…..18

Maryna Illiakhova The value of creative industries in permanent professional development of scientific-pedagogical worker ……....22

Tetiana Kalyta Creative Economy: Between Market and Art…..……..28

Maiia Mozer Creative Economy in Philosophical Aspect of Global Challenges for XXI Centure…….....32

Nataliya Mozhova Economy as a Way to Transform the World (Theoretical Studies of S. Bulhakov)……36

Mariya Nazarenko Strategies of «Green Economy»: Socio-Ethical Guidelines.……..39

Ihor Nemchynov Ideological Basis of the Cooperative Movement (the Biographical Exploration of Public Service of the Priest Mikhailo Kovalchuk)……....41

Liudmyla Oblova Wealth of Civilization…….....48

Halyna Ostapchuk How is Philosophical Justification of Economics Possible?.....53

Vitalii Ponomarenko Philosophical Tendencies of Modern Economic Theory……..55

Yurii Prokopchuk Cognitive Science, Philosophy and Economic Theory: Strategies for Practical Interaction ……58

Sergiy Rusakov Spontaneous Order of Art-Market…….....61

Yevhenii Shushkevych About One of the Experimental Spaces for Crypto Economic Development……65